

Wilmijne-trilogie 1

Wilmijne

Johanne A. van Archem

Johanne A. van Archem

Wilmijne

Wilmijne-trilogie deel 1

Uitgeverij Zomer & Keuning

HET WEER WAS ZACHT VOOR DE TIJD VAN HET JAAR, SEPTEMBER 1917. HET was nog vroeg in de morgen, amper negen uur. Het had geregend de afgelopen nacht, maar nu kwam een mager schraal zonnetje alles in een vertederend waas zetten alsof de wereld er mooier uit moest zien dan zij was, alsof er iets moest worden verborgen in een roze glans. De boerenbloemen met druppels op de tere rode blaadjes bloeiden te uitbundig, de vogels fladderden rond met een haast alsof er nog genesteld moest worden.

Wilmijne Albers moest bijna lachen om die lyrische gedachten in haar hoofd. Toen verstrakte haar gezicht weer snel. Het was een lief gezicht, maar het lachte veel te weinig.

Er was ook weinig reden om te lachen. En mooi was de wereld niet op dit moment. Een tuin vol najaarsbloemen deed de gedachten aan bloedrode rivieren ver weg vergeten, tenminste voor korte tijd. In Europa werd gevochten, België en Frankrijk waren de slagvelden van de wereld. Praktisch elke veldslag van de laatste honderd jaar had plaatsgevonden in Frankrijk of België.

Gelukkig was Nederland neutraal, maar ook de Nederlanders leden aan de oorlog. Vele vluchtelingen hadden hun toevlucht hier gezocht. Het land mergelde snel uit, het had geen voedsel genoeg voor zijn eigen bevolking en de talloze vluchtelingen. Er was bijna geen handel mogelijk.

Aan levensmiddelen kwam een gebrek. Koffie was niet meer te krijgen, thee en suiker evenmin. Maar ook de minder luxueuze zaken werden al schaars. Er kwamen regels voor de boeren, er kwam rantsoenering. En vorig jaar januari had een grote overstroming plaatsgevonden, die voor veel overlast had gezorgd. De Zuiderzee was buiten de dijken getreden en het land was ondergestroomd. De schade en de zorgen waren onnoemelijk.

Nee, het leek allemaal zorgeloos, zo in de zachte herfstzon, maar het leven werd koud en kil. Net zoals de omfloerste zon: het leek mooi, maar het was eigenlijk te koud om buiten te zitten.

Was het niet symbolisch voor haar hele leven? Wilmijne Albers keek peinzend om zich heen. Dat hele leven leek mooi. Iedereen prees haar

gelukkig, zij had dat zelf ook lange tijd gedaan. Ze wist niet beter, niemand had haar ooit wijzer gemaakt.

Ze was nog jong, maar ze oogde niet als een jonge blozende vrouw. Ze zag er moe en afgetobd uit, mager en bleek. Vooral haar grote groenige ogen vielen op. Bijna hol stonden ze in het smalle gelaat, omlijst door dikke donkere vlechten die om haar hoofd waren gewonden. Nee, ze oogde niet gelukkig. Dat zag iedereen en dat begreep eigenlijk niemand.

Niet dat men in Twente en Salland met het hoofd in de wolken liep als het eens wat meezat, maar sommigen hadden meer geluk dan ze beseften vonden de nabers* en kennissen, bijvoorbeeld Wilmijne Albers. Want Wilmijne was goed terechtgekomen als de vrouw van Geert Albers! Beste vent, die Geert, dat zei iedereen die hem kende. Hij stond klaar voor wie hem nodig had en had altijd tijd voor een vriendelijke opmerking. Goed, hij mocht graag wat opsnijden, een beetje groot doen, maar er was tenslotte geen koe zo bont of er zat wel een vlekje aan. Geert Albers had het leven niet voor niks gekregen! Hij kwam net als zij allemaal uit een gezin met veel kinderen waar weinig te eten was. Ploeteren van vroeg tot laat in de textiel voor een honderloon, dat was ieders toekomst hier!

Bij Albers was het niet anders. Jaren geleden was Geert getrouwd met Swenneken Hoogland, min of meer een buurmeisje. Ze kenden elkaar een leven lang en liepen al met elkaar zolang de oudelui zich herinnerden. Moeder Dika Hoogland had eerst nog getwijfeld. Swenneken was nog maar net twintig jaar, die had de tijd nog wel. Ze moest eerst maar eens genieten van haar jeugd. Alsof daar veel aan te genieten was! Ze was sinds haar twaalfde jaar werkzaam als boerendienstmeid bij een rijke boer in de omgeving, waar ze werkte tot ze erbij neerviel. Geert had haar daar weggehaald.

‘Dat is geen werken meer,’ had hij gezegd, ‘dat is slavernij. En dat voor één nieuw kleed en vijftwintig gulden per jaar!’

Nou, dan kon ze in de textiel meer verdienen. Daar was het ook niet geweldig, maar toch beter dan bij die rijke boer. Genieten van een zorgeloze jeugd was een ander verhaal, dat moesten ze overlaten aan lui

* burenen

met geld. Gewone arbeiders moesten immers sappelen om rond te komen!

Zuchtend had vrouw Hoogland zich gewonnen gegeven. Vooruit, ze moest vertrouwen hebben in haar dochter. En niet iedereen trouwde met de eerste die zich aandiende!

Een paar jaar later trouwde Swenneken met haar Geert.

‘Wicht,’ had haar moeder nog gezegd. ‘Als jij denkt dat je na je trouwen niet meer hoeft te werken, kom je goed bedrogen uit! Het zal minstens zo zwaar zijn als achter de machines in de textielfabriek!’

Amper een jaar later was Swenneken verdronken in de beek die achter het huis stroomde. De smalle beek, waarin ze elke maandag de was uitspoelde om daarna de lakens zorgvuldig over het groene gras naast haar woninkje te spreiden zodat ze konden bleken. Ze was blijkaar voorovergeschoten en ergens met haar hoofd op gevallen. Sommigen dachten dat ze duizelig was geworden. Het water was niet diep, maar waarschijnlijk was ze meteen bewusteloos geweest.

Het was een harde slag geweest voor de jonge weduwnaar. Hij zat plotseling alleen. Geert Albers werkte in Almelo in de textiel, hij liep elke dag vanuit hun dorp naar wat men de stad noemde. Soms vertrok hij ’s morgens om vijf uur al; als hij laat moest werken kwam hij pas tegen elf uur terug. Soms helemaal niet, want dan moest hij de volgende morgen alweer om zes uur beginnen.

De jonge vrouw op de bank in de schaarse zon zuchtte en staarde voor zich uit. Wilmijne was jong, nog geen dertig jaar, maar het leven had haar tot nu toe niet vriendelijk behandeld. Ze was geboren in een klein dorp in Groningen, ze wist de naam nog maar amper. Ze had haar ouders slechts enkele jaren gekend. Haar vader was gestorven toen ze drie was, haar moeder toen ze vijf was. Drie kinderen, waarvan Wilmijne de middelste was, bleven als wezen achter. De jongste was toen net drie jaar oud. De familie had geen plaats, geen geld en geen mogelijkheid om drie kinderen te voeden en op te laten groeien. En misschien wilde ze het ook niet.

De drie kinderen gingen naar een weeshuis, helemaal in Amsterdam. De diaconie van de kerk had geen weeshuis kunnen vinden dat dichtbij was en waar plaats was voor drie jonge weesmeisjes. Bij de fami-

lie konden ze toch niet blijven, dus konden ze net zo goed ver weg worden geplaatst.

Wilmijne herinnerde zich vaag de lange tocht. Eerst met de trein. Dat was leuk, had ze nog gedacht. Daarna over de Zuiderzee in een stinkende boot naar Amsterdam. Ze had honger gehad en een ruw stuk brood was het enige dat ze kreeg gedurende de overtocht. Koud, overstuur en eenzaam kwamen de kinderen aan in Amsterdam in een groot somber huis, waar allemaal weeskinderen woonden. Ze droegen een uniform, zodat iedereen kon zien waar ze thuishoorden. Wilmijne had vanaf de eerste dag gevoeld dat ze getekend was. Ze moest wel erg slecht zijn als haar zoiets ernstigs was overkomen als het verlies van haar ouders!

Over weeshuizen deden rare verhalen de ronde. Soms werden de wezen slecht behandeld, moesten ze hard werken voor een karige maaltijd en werden ze zwaar gestraft voor de eenvoudigste vergrijpen. Maar Wilmijne kon vele jaren later niet anders zeggen dan dat ze het naar omstandigheden goed had gehad. Een vader en een moeder, die hun taak serieus namen. Dat was een zegen, wist ze, en tevens een uitzondering. Toch was een bedekte woede gebleven over haar jeugd. De familie in Groningen wilde ze nooit meer terugzien. En naar Amsterdam ging ze ook nooit meer.

De discipline in het tehuis was streng. Dat moest ook wel met zoveel kinderen. De voor een kind zo broodnodige aandacht was er niet. Maar dankbaarheid jegens degenen die hun een onderdak verschafften, was de weeskinderen met de paplepel ingegoten. Ze mochten naar school om de eerste beginselen van lezen en schrijven te leren, maar het accent lag op huishoudelijke taken. Naaien, breien, stoppen en boenen, dat waren de toekomstige werkzaamheden voor weesmeisjes. Daarmee konden ze hun brood verdienen. Als ze geluk hadden, kregen ze later misschien nog kennis aan een goede werkman! Dat was het hoogstbereikbare voor weesmeisjes die verpleegd werden in tehuizen.

Kinderen die bij hen op school zaten en nog wel ouders hadden, wilden niet met de wezen omgaan. Wezen waren straatarme kinderen, die leefden van de genade van hen. Ze behoorden tot de buitenstaanders, ze vielen meteen op door hun grijze uniformen.

Op zondag na de kerkdienst werd er gewandeld door Amsterdam, keurig twee aan twee langs de grachten, langs de deftige woningen van de rijke mensen.

Dan werd er stilgestaan bij de smeedijzeren voordeur van een regent van het weeshuis. Daar woonde een man die veel overhad voor anderen, werd erbij gezegd. Maar Wilmijne en de andere wezen zagen die deftige heren nooit, want de deuren bleven altijd gesloten. Soms bewoog er een zwaar fluwelen gordijn voor de ramen alsof men wilde laten blijken dat de wezen wel gezien waren.

O, Wilmijne had soms gefantaseerd. Dat haar ouders rijke mensen waren, dat zij ook in zo'n huis woonde. Ieder weeskind fantaseerde dat. Maar het beste wat je kon overkomen was dat je in zo'n deftige woning kwam als dienstmeid, wonend onder in het souterrain. Dan bleef er van de fantasie weinig over.

Wilmijnes jeugd kenmerkte zich door schraalheid, nederigheid en hard werken. Toen ze twaalf jaar was, werden zij en nog een aantal kinderen bij elkaar geroepen en kregen ze te horen dat ze naar het verre Twente zouden gaan. Daar was werk voor hen, daar konden ze terugbetalen wat ze tot nu toe hadden gekregen van de maatschappij: een thuis, een onderdak, kleding en voedsel.

'Mijn zusjes?' had ze gevraagd.

Nee, de zusjes gingen niet mee, voor hen bestonden andere plannen. Neel werkte in een naaiatelier in Amsterdam, zij was ruim een jaar ouder dan Wilmijne. En Rika van tien moest nog blijven tot ze twaalf was, dan kon ook zij aan de slag. Verder leren was er niet bij voor weeskinderen. De groep kinderen, hoofdzakelijk meisjes, reisde naar Twente, een hun onbekende streek met een onbekende taal, die Wilmijne amper verstond. In Almelo werd de groep opgedeeld. Sommigen gingen naar Enschede, sommigen naar Oldenzaal, anderen naar Almelo of Rijssen.

Wilmijne en nog twee andere meisjes vertrokken naar dit kleine dorp, waar een textiel fabriek stond. Daar konden ze werken. Zij werd ondergebracht bij een familie waar ze, naast het werken in de fabriek, ook nog de huishouding moest doen en haar geld moest afgeven. Ze had geen cent en ze kreeg geen cent. Ze had weinig vrije tijd, want in

dat gezin was altijd werk genoeg voor een weeskind dat genadebrood at. En dankbaarheid werd volop verwacht.

Toen Wilmijne zestien jaar was, kreeg ze kennis aan een meisje dat ze al snel haar vriendin noemde: de struise Dina Albers, die niet op haar mondje gevallen was. Dina stond naast Wilmijne in de fabriekshal. De familie Albers bestond uit een gezin met zes kinderen. Een kind lag met tering achter de woning.

Moeder Albers was een hartelijke vrouw, vader Albers was stroef en ontoeschietelijk. Lange jaren van hard werken en armoede hadden hem verbitterd en nors gemaakt. Hij schold op de textielfabrikanten en op de snel groeiende vakbeweging, op de kerk en op de dominee. Hij schold overal op. De huisgenoten hoorden het allang niet meer.

‘Kind, wat zit je toch slecht in de kleren!’ zei moeder Albers, toen Wilmijne voor het eerst bij Dina thuiskwam. ‘Je verdient toch een loon? Hoeveel moet je daarvan afgeven?’ Mina Albers had de gewoonte zich zonder terughoudendheid overal mee te bemoeien en ze had die gewoonte al zo lang dat niemand zich daar meer aan ergerde.

Bevend fluisterde Wilmijne dat ze niets overhield, omdat de kostbaas en zijn vrouw alles namen.

‘De inhalige vrekken!’ zei moeder Albers woedend. ‘Ja, dat dacht ik wel, leer mij dat volk van Vegterloo kennen! Dat hebben ze al eerder uitgehaald!’ Haar eerste gang was naar de dominee. Vrouw Albers had van afstand en rang nog nooit gehoord. Als ze onrecht zag, kwam ze in het geweer. Al moest ze naar de burgemeester in eigen persoon.

De dominee luisterde naar de boze vrouw en schrok. Kort daarop verschenen twee ouderlingen bij het kostgezin van Wilmijne. Het werd daarna niet prettiger voor het meisje. Weliswaar mocht ze nu een paar gulden voor zichzelf houden, maar de sfeer werd er niet vriendelijker op.

In die dagen trouwde Geert, de oudste zoon, en betrok zijn eigen woning. Twee dagen na de bruiloft overleed de oudste dochter aan tuberculose. Het gezin werd in rouw gedompeld en vader Albers werd nog norser dan hij al was. Moeder Albers besliste op slag dat Wilmijne maar bij hen moest komen wonen. Er was genoeg ruimte en Wilmijne moest beseffen dat er ook ander volk op de wereld was, dat er niet op uit was haar te misbruiken en te bestelen!

Voor Wilmijne kwam een grote ommekeer. Ze had ineens geld, ze kreeg nieuwe kleren, opende een spaarrekening bij de boerenleenbank en ze was bijna gelukkig. Ze wilde hard sparen om zoveel mogelijk guldens te krijgen. Misschien kon ze over een paar jaar haar zusters gaan zoeken! Dat was het enige doel in haar bestaan. Mannen, verkering, uitzet, het telde allemaal niet. Wilmijne wilde haar zusters terug, ze had niemand anders meer. Vader Albers had nooit een geheim gemaakt van het feit dat hij het niet eens was met de komst van Wilmijne. Maar hij had binnen de deur niet veel te vertellen, al kon hij soms bruut tekeergaan en probeerde hij zijn stempel stevig op het familieleven te drukken.

Moeder Albers was de drijvende kracht achter het gezin en zo zagen ook de nabers haar. Hendrik Albers was minder in tel, hij stond ook minder in aanzien. Hij scheidde graag op, net als zijn zoon Geert. Maar Geert stond bekend als een vrolijke knaap en van hem kon men het wel hebben. Zijn vader was nors en bemoeide zich niet met de nabers, zoals hij zei. Moeder Albers was totaal anders en dat wist iedereen. Ondanks alles had Wilmijne haar eigen plekje gevonden.

Dina, Wilmijnes vriendin, kreeg verkering toen Wilmijne bijna achttien jaar was. Dina trok veel met Wilmijne op, maar soms had Wilmijne het gevoel dat Dina het meer uit plichtsbefef deed dan dat ze werkelijk om Wilmijne gaf. Toen ze verkering kreeg was de vriendschap meteen over.

Moeder Albers werd ziek en begon te sukkelen. Ze had de laatste jaren veel doorgemaakt: haar dochter was overleden en haar schoondochter was verongelukt in de beek. Vooral dat laatste had haar diep geschokt. En misschien nog meer de geruchten die door het dorp hadden gegonsd: er was iets met dat ongeluk. Niemand kon verdrinken in zulk ondiep water en met die hoofdwond zat het ook niet goed...

De veldwachter had een aantal mensen scherp ondervraagd, maar niemand was erbij geweest. Swenneken was op dat moment alleen bij de beek, ze was vroeg, vroeger dan de andere vrouwen. Dat was ze meestal, want Swenneken kwam twee keer op maandag, ook met de lakens van haar toen nog in leven zijnde grootmoeder. En Geert was naar Almelo, naar zijn werk.

Maar toch, het bleef vreemd. Vooral die eerste tijd hadden gekke geruchten over de familie Albers de ronde gedaan. Geruchten die door niemand werden geloofd, maar door iedereen werden verder verteld. Vooral dat geklets deed Mina Albers pijn en maakte haar oud en moedeloos.

Wilmijne voelde zich verlaten toen Mina ziek werd en Dina haar zelfs begon te mijden. Het leek alsof haar vrijer daar achter zat, dacht Wilmijne soms moedeloos. Wat zag Dina toch in die vent?

Hij dronk als een ketter en was ruw en ongemanierd. Moeder Mina had zo haar bedenkingen, ze was niet op haar toekomstige schoonzoon gesteld. Dina wilde echter van geen luisteren weten. En van haar oudere dochter Frederika had ze ook weinig plezier gehad, vertelde de ziekelijke vrouw soms verdrietig. Die had altijd alleen maar aan zichzelf gedacht, ze leek precies op haar man.

Wilmijne had geen verkering. Ze had er ook geen behoefte aan. Een huwelijk? Wat moest ze daarmee? Voor de meeste echtparen was de romantiek snel weg als ze eenmaal getrouwd waren. Er was geen geld, er was geen tijd, het was hard werken en veel kinderen krijgen. Vroeg doodgaan en weinig levensvreugde.

Ze keek om zich heen en zag de vele gezinnen met de vele kinderen. De ontevreden samengeknepen lippen van de vrouwen, die hun huishouding vaak belangrijker vonden dan hun huisgenoten. De mannen, die hun toevlucht zochten in de herberg.

En dan hadden ze elkaar nog. Maar hoe vaak was de vrouw niet weduwe geworden, of de man weduwnaar, en uit barre nood weer getrouwd met als gevolg: nog meer kinderen, nog meer armoede. Kinderen van hem, van haar en van hen beiden, zo ging het vaak. Er werd zelfs de spot mee gedreven: jouw kinderen en mijn kinderen hebben ruzie met onze kinderen!

Pas veel later als de kinderen een loon binnenbrachten werd het beter, maar ze trouwden allemaal jong en het verhaal begon weer van voren af aan. Kranten schreven vermanende artikelen over te jong trouwen. Er moest eerst flink geld verdiend worden en de ouders moesten ondersteuning hebben, schreven ze. Daar hadden ouders recht op na al die jaren van ploeteren. Ondersteuning, waarvan? Van die rijksdaalder, die een jong kind binnenbracht? Wilmijne verdiende zes gul-

den vijftig in de week toen ze al twintig was.

Bij Albers ging het inmiddels iets beter. Ze hadden tenslotte vier van de vijf overgebleven kinderen aan het werk. De jongste, Egbert, kon goed leren en hij mocht naar de kweekschool om meester te worden. De jaren die volgden waren rustig. Frederika trouwde, een jaar later Dina ook en moeder Albers schudde het hoofd. Wilmijne bleef bij de familie wonen.

Soms probeerde moeder Albers het meisje te wijzen op een goede werkman. 'Dat is er net een voor jou,' zei ze dan in haar hartelijke taal-tje, waar Wilmijne nog steeds wat moeite mee had. Ze had een keer gewezen op Swennekens broer, Willem Hoogland. Dat was een keu-rige vent, had ze gezegd. Maar Wilmijne had de schouders opgehaald. Swennekens broer was een boerenzoon, niet echt rijk, maar te rijk voor een weesmeisje dat letterlijk niets meebracht. Ze had de uitzet gezien die Swenneken meebracht en Geerts opmerking aangehoord toen Swenneken net overleden was: de familie wilde alles terug heb-ben. Het waren echte boeren en boeren achtten zich boven arbeiders-volk verheven.

Het was eigenlijk heel vreemd, had Wilmijne en ook moeder Albers vaak gedacht in die tijd vlak na Swennekens overlijden. De familie Hoogland wilde niets meer met hun schoonzoon van doen hebben. Ze zeiden amper goedendag. Ging dat altijd zo met aangetrouwde fami-lie? vroeg Wilmijne. Mina Albers begreep het niet, zei ze. Ze vond het vervelend. Ze mocht boerin Hoogland graag, maar als die haar niet meer wilde kennen, kon zij er niet wakker van liggen. Mina was zich van geen kwaad bewust. Geert had zich altijd netjes gedragen als echt-genoot: hij werkte hard voor zijn vrouw, hij dronk niet, hij mishandel-de Swenneken niet. Wat wilde ze nog meer? Dat had Mina haar zoons ook bijgebracht. Vader Albers was soms bruut en hardhandig, maar haar zoons hadden begrepen dat dat een minne houding was!

Door de reumatiek werd Mina steeds moeilijker ter been. Ze vond het handig een jonge vrouw in huis te hebben, die meteen aanpakte nu zij steeds minder uit de voeten kon. De dochters waren al getrouwd en hadden hun eigen beslommeringen. Veel te jong getrouwd natuurlijk, maar ja, zo ging dat. Ze waren niet eerder tevreden dan dat ze naar het

gemeentehuis konden. Dan dachten de meisjes dat ze het gewonnen hadden, om niet zelden tot de ontdekking te komen dat ze het verloren hadden. Dat zag ze aan zichzelf jaren geleden, maar ook aan haar dochters. Dina en haar man, dat was niks. Maar ja, Dina wilde niet luisteren, goede raad accepteerde ze niet. Hoe harder vrouw Albers riep dat het geen goede vent was, des te feller wilde Dina hem hebben. Nou, ze had hem en ze wist er vanaf de eerste dag van!

Frederika's man was niet veel beter. Hij dronk niet zo erg als Herman, maar het was een vent die niet helemaal eerlijk was. Zo werd er tenminste over hem gesproken. De meeste mannen vielen tegen. Het mooie fruit lag boven in de mand, maar als ze eenmaal in hun eigen gedoetje zaten, bleek vaak hun ware aard en daar was weinig fraais aan! Daar wist vrouw Albers alles van.

De oorlog brak uit in Europa en de jonge mannen werden opgeroepen voor de mobilisatie. Geert ontsprong als weduwnaar de dans, maar de twee andere zoons van Albers moesten komen, ook de jonge student Egbert, die in zijn laatste jaar zat van de kweekschool. Hij moest zijn studie opgeven. Een beroep op broederdienst werd afgewezen.

In België en Frankrijk werd hard gevochten. Het front was een grote dodenakker en vele Belgen waren gevlucht naar Nederland. Nederland deed niet mee aan de oorlog. Wat wisten ze in Nederland nou van oorlog? Dat was iets voor het buitenland. Daar was altijd wat te vechten, dat deden ze in Nederland niet. Honderd jaar geleden hadden ze het even geprobeerd met de Belgen. Nou, toen waren ze meteen genezen! Op de mededeling van Egbert dat er in Indië vaak gevochten werd, haalde men de schouders op. Indië was immers ver weg!

Vrij plotseling in september 1914 stierf moeder Albers. Ze was niet eens ernstig ziek geweest. Zomaar ineens was ze weg en liet een grote lege plaats achter in het leven van het meisje Wilmijne. Haar verlatenheid was even groot als die van de dochters van moeder Albers, haar verdriet en haar tranen even diep. De verstandhouding met Dina en Frederika werd zo mogelijk nog meer gespannen, vooral Frederika scheen haar kwalijk te nemen dat ze zoveel met moeder had opgetrokken.

Het lokte Wilmijne niet aan om bij vader Albers te blijven wonen. De man was onvriendelijk, onhebbelijk vaak. Zelfs zijn eigen kinderen bleven weg. Hoe was het mogelijk dat zo'n aardige vrouw als moeder Albers jarenlang met die man had kunnen leven?

Wilmijne wist het. Mina negeerde Hendrik zoveel mogelijk. Hij kreeg zijn eten, zijn verschoning, zijn plaats aan tafel en verder bestond hij niet voor haar. Als ze ooit van hem gehouden had, was dat allang voorbij. Hij maakte daar weinig bezwaar tegen, voor hem lag het net als voor zijn overleden vrouw. Hij kon ook geen bezwaar maken. Zijn vrouw had hem duidelijk gemaakt dat daar de deur was als het hem niet aanstond. Van onderdanigheid had ze nooit gehoord. Als hij dreigde zijn loonzakje vast te houden, kon hij erop rekenen dat hij geen eten kreeg. Ze waren aan elkaar gewaagd. Toch had Wilmijne gemerkt dat moeder Albers vaak blauwe plekken had.

Hendrik lag al jaren overhoop met zijn eigen familie en zijn schoonfamilie was altijd al tegen dat huwelijk geweest en dat was zo gebleven tot op de dag dat zijn vrouw stierf. Bij de begrafenis weigerden de broer en zuster op de lijkwagen plaats te nemen naast hun zwager en zijn kinderen. Ze liepen erachter, naast Wilmijne.

Wilmijne dacht na. Wat moest ze gaan doen? Een nieuw kosthuis zoeken? Vertrekken? Ze zou niets achterlaten in dit dorp. Dina was getrouwd en de enige vrouw van wie ze oprecht gehouden had, lag op het kerkhof.

De uitkomst kwam uit een hoek die ze nooit had bedacht. Geert, Dina's oudste broer, kwam op een avond kort na zijn moeders overlijden bij zijn vader. Twee mannen alleen, dacht Wilmijne. Maar wat een verschil, de chagrijnige Albers en de vrolijke, wat luidruchtige Geert, die zich gedroeg alsof hij de wereld kende.

'Hoe gaat het hier?' vroeg hij.

Wilmijne had wat koffie gemaakt en zweeg.

Hendrik haalde de schouders op en begon te klagen over alle zaken die veranderd waren. Er deugde niets meer.

'Is hij altijd zo vriendelijk?' vroeg Geert scherp. 'Je mag blij zijn dat er nog iemand is die de boel een beetje voor je aan kant houdt!' zei hij geërgerd tegen zijn vader.

‘Dacht jij dat ik mij alleen niet kon redden?’ snauwde Hendrik.

‘Wilmijne, laat hij dat maar mooi doen!’ zei Geert nors. ‘Die man heeft nog nooit enige dankbaarheid getoond, ook niet tegenover mijn moeder. Alles was altijd alleen voor hem. Op zaterdagavond moest hij altijd een stuk vlees hebben omdat hij de centen binnenbracht. Dat heeft hij geëist zolang ze getrouwd waren! Dat het in de eerste jaren niet eens kon en dat het van de zondagse pot en het huishoudgeld afging, was hem een zorg! En als hij het nou alleen verdiende was het tot daar aan toe! Maar wij als kinderen hebben er ook vele jaren voor gewerkt en ons loon afgedragen!’

‘Geert, geen ruzie maken!’ drong Wilmijne voorzichtig aan.

‘Ik maak geen ruzie! Ik vertel alleen hoe ik erover denk en er is geen woord van gelogen!’ bromde Geert. Hij dronk de koffie op.

‘Wat ga jij nou doen? Jij blijft toch zeker niet bij die oude?’

‘Ik denk dat ik vertrek naar eh... elders. Ik heb nog twee zusters, ik heb ze niet meer gezien sinds ik twaalf jaar was. Ik weet niet eens waar ze zijn!’ Wilmijne schrok van haar eigen woorden. Ze had weinig geld over kunnen houden, er bleef bijna niets over om op een spaarbankboekje te zetten.

‘Je wou op speurtocht? Wil je daar je zuurverdiende centen aan besteden? Ze hebben ook nooit naar jou omgekeken! Waarom zou je het naar hen doen? Weet je niet hoe je je geld op moet krijgen?’ spotte de oude man achter de tafel.

Geert keek nijdig op. ‘Va, bemoei je er niet mee!’ Hij keerde zich naar Wilmijne. ‘Maar hij heeft natuurlijk wel gelijk! Je zusters hebben nooit meer naar je omgekeken! Waarom zou je daar je geld aan besteden?’

Ze probeerde hen toch te vinden, de twee zusjes. Ondertussen vertrok ze naar een ander kosthuis, bij een vrouw alleen. De vrouw was vriendelijk, maar het was geen moeder Albers.

Zuster Neel was in Amsterdam gebleven. Zij werkte al op het naaiatelier toen Wilmijne naar Twente vertrok, meer was niet bekend. Het weeshuis in Amsterdam gaf geen inlichtingen, alleen de korte mededeling dat ze lang geleden met onbekende bestemming was vertrokken. Het andere zusje, Rika, was overleden voor haar elfde jaar, dat

wilde het weeshuis nog wel kwijt. Ze was dus al vele jaren geleden overleden! Ondanks alles voelde Wilmijne het verdriet. Waarom vonden ze het niet nodig haar in te lichten? Het was toch haar zuster. Was het daarom dat ze die stap deed, die ze misschien niet had moeten nemen?

Ruim een maand na het gesprek met Geerts vader en haar vertrek uit de woning, kwam Geert naar haar toe. 'Luister eens,' zei hij op dezelfde toon die hij altijd bezigde om de aandacht naar zich toe te trekken. 'Ik heb een voorstel. Waarom trouw je niet met mij? Ik heb je wat te bieden en ik hoef niet te wachten op wat jij meebrengt. Dat is toch niks bijzonders. Uiteindelijk mag je blij zijn dat je me kunt krijgen. Er zijn vrouwen genoeg die graag willen! De meesten van jouw leeftijd zijn al getrouwd. Je bent een vreemde hier en je bent ook nog een weesmeisje. Nou, wat denk je ervan?' Hij was een aantal jaren ouder dan zij, zeker acht, maar hij was alweer jaren alleen sinds Swenneken was overleden. Hij redde zich wel, maar het was een man alleen. Hij rommelde maar wat aan, zoals hij het zelf noemde. 'Jij staat alleen, ik sta alleen. Ik heb een huis, ik heb werk. Wat denk je? Zullen we hutje bij mutje gooien?' Ze schrok ervan. Het was een nuchter voorstel, het had niets te maken met liefde, met genegenheid, met een wens samen te leven. Geert stond alleen, Wilmijne ook. De eerste keer trouwde je uit liefde, de tweede keer uit noodzaak, zei het spreekwoord. Dat ging zeker op voor Geert, die alleen huisde in zijn woning. En voor haar? Haar grootste geluk zou zijn dat ze nog eens een flinke werkmans trof, hadden ze haar altijd voorgelaten. Geert was een flinke werkmans. Geert stelde eisen: Wilmijne bemoeide zich niet met zijn zaken en hij zich niet met de hare, voorzover het normaal liep. Ze zorgde voor de huishouding, dat was haar afdeling. En hij wilde kinderen, een huis vol! Hij had er de leeftijd voor en zij was goed gezond. Als Wilmijne met die zaken akkoord kon gaan, was het wat hem betreft in kannen en kruiken. Wilmijne dacht er niet lang over na, ze zei 'ja' en ze trouwde.